

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทย

4.1 ความเป็นเบื้องต้น

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทย ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยว่าประชาชนชาวไทยมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองเพียงใดเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว โดยจะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน คือ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทยในบทที่ 4 และเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะไม่ปกติของประเทศไทยในบทที่ 5 โดยจะต้องศึกษาถึงความเป็นมา บทบัญญัติรับรองและข้อจำกัดของเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2539)

ดังนั้น เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทยจึง หมายถึง สภานิติบัญญัติแห่งชาติของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมกันในสังคม มีเสรีภาพในการแสดงออก มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น มีเสรีภาพในการชุมนุมรวมตัวกันโดยสงบในสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นปกติในระบอบประชาธิปไตยที่ไม่มีการปฏิวัติรัฐประหารหรือก่อการกบฏ หรือมีสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่สงบเรียบร้อย ซึ่งในบทนี้จะศึกษาถึงเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทยของประชาชนชาวไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันว่ามีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติอย่างไรและเพียงใด

4.2 ความเป็นมาของเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทย

นับตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ที่คณะทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการพลเรือนกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกตนเองว่า "คณะราษฎร"^๕ ได้ก่อการปฏิวัติล้มล้างระบบการปกครองแบบเก่า และสร้างระบบการปกครองแบบใหม่บนรากฐานแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศมีหลักการต่าง ๆ ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีหลักแห่งสิทธิเสรีภาพเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของระบบการปกครองที่รัฐต้องให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและเสรีภาพด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน จากประวัติศาสตร์การเมืองไทยนับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 มาตรา 14 ว่า "ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ" ซึ่งประชาชนชาวไทยที่มีความเข้าใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้ได้รับการศึกษา หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุมรวมกลุ่มของประชาชนทั่วไปก็ไม่ได้มีการแสดงออก จึงไม่ต่างจากระบบการปกครองเดิมที่ประชาชนต้องเคารพเชื่อฟังเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ

ในเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2483 มีผู้นำที่สามารถเคลื่อนไหวสร้างความสนับสนุนในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง และนำประชาชนนักเรียนนักศึกษาจำนวนมากออกมาเคลื่อนไหวเดินขบวนครั้งแรกในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสด้วยการปลุกเร้าลัทธิชาตินิยมมีประชาชนเข้าร่วมเรียกร้องสนับสนุนในการชุมนุมรวมตัวกันแสดงความคิดเห็นต่อรัฐบาล ทำให้รัฐบาลไทยในขณะนั้นตกลงทำสงครามกับฝรั่งเศสเพื่อชิงดินแดนในปกครองฝรั่งเศสคืนแก่ไทยได้สำเร็จ

^๕ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, 60 ปีประชาธิปไตยไทย. (กรุงเทพฯ : บริษัท ศรีเอ็ดิฟ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2536), หน้า 26 - 27.

ในปี พ.ศ. 2489 สมัยรัฐบาลพลเรือปรีดี พนมยงค์ และพล.ร.ต. ถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ ได้มีการให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ในระยะนี้มีการชุมนุม ไอต์ปาร์ตี้โดยประชาชนและมีการเดินขบวนที่สนามหลวงขึ้นเป็นครั้งแรก มีการสนับสนุนการก่อตั้งสหภาพกรรมกรกลางซึ่งเรียกว่า "สหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย" ซึ่งมีเป้าหมายที่จะประสานการเคลื่อนไหวเรียกร้อง เพื่อสิทธิเสรีภาพของชนชั้นกรรมกร² แต่สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบเหล่านี้ได้ถูกจำกัดโดยการก่อรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 เสรีภาพในการชุมนุมรวมกลุ่มจึงหยุดไป

ในปี พ.ศ. 2493 มีการเคลื่อนไหวมวลชนครั้งใหญ่ขึ้นอีกจากกลุ่มปัญญาชนของนักศึกษา เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตัดสินใจลงนามเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาและส่งทหารไทยไปร่วมสงครามกับพันธมิตรในสงครามเกาหลี ซึ่งได้รับการชุมนุมต่อต้านคัดค้านการเข้าร่วมรบดังกล่าวเรียกว่า "ขบวนการสันติภาพ" โดยได้เคลื่อนไหวขอการสนับสนุนจากประชาชนมาลงชื่อคัดค้านสงครามเรียกร้องสันติภาพ มีประชาชนมาลงชื่อคัดค้านนับแสนคนถือว่าขบวนการสันติภาพเป็นขบวนการแรกที่มีจุดประสงค์ให้ประชาชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีขบวนการต่อมา คือ "ขบวนการนักศึกษา" โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยเปิด คือ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสมัยนั้นจนรัฐบาลต้องการยึดมหาวิทยาลัย จากการที่ขบวนการนักศึกษามีส่วนร่วมต่อการก่อการกบฏในช่วง พ.ศ. 2492 - 2494 ซึ่งอาจารย์และนักศึกษาจำนวนมากถูกเรียกไปสอบสวน กองทัพบกจึงได้ยึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และขอซื้อมหาวิทยาลัยเป็นที่ทำการของกองทัพบก ทำให้มีการเคลื่อนไหวในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2494 โดยนักศึกษาจำนวน 3,000 คนเข้ายึดมหาวิทยาลัยคืนจากฝ่ายทหาร³ รัฐบาลจึงใช้มาตรการใหม่ในการควบคุมขบวนการนักศึกษา มีการเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยและยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การเป็นอธิการบดี ให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอธิการบดีเป็นคนแรกการเข้าไปควบคุมขบวนการนักศึกษา ทำให้นักศึกษาถูก

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28 - 29.

จำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบอีกครึ่ง

ต่อมาใน พ.ศ. 2499 มีการฟื้นฟูของขบวนการกรรมกร และขบวนการนักศึกษา มีการรวมตัวกับนักศึกษานิติมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จึงมีการจัดตั้ง "สหภาพนิสิตนักศึกษา" ขึ้นเป็นการร่วมมือกันของนักศึกษาต่างมหาวิทยาลัยและมีเหตุการณ์สำคัญคือ การเดินขบวนใหญ่คัดค้านการเลือกตั้งทุจริตเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 เนื่องจากการเลือกตั้งดังกล่าว มีรายงานเกี่ยวกับการทุจริตมากโดยเฉพาะในเขตพระนคร มีนักศึกษาจำนวนมากกว่า 5,000 คน และประชาชนนับพันคนเข้าร่วมประท้วงด้วย ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 มีการจัดการชุมนุมที่สนามหลวงเรียกร้องให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิปไตยกรรมตำรวจลาออก⁴ ต่อมาจอมพลสฤษดิ์สามารถยึดอำนาจจากจอมพล ป.พิบูลสงครามได้สำเร็จเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และได้ปกครองในระบบเผด็จการมีการปราบปรามการเคลื่อนไหวชุมนุมของประชาชน ทำให้ขบวนการประชาชนในการใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองหายไปจนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่เป็นจุดเริ่มต้นของสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงของประเทศไทย

ปัญหาความเป็นมาของสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทย มีเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงที่สำคัญ คือ

- 4.2.1 กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
- 4.2.2 กรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
- 4.2.3 กรณีเหตุการณ์ 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535
- 4.2.4 กรณีเหตุการณ์ชุมนุมโดยสงบกรณีอื่น ๆ

⁴ เรื่องเดียวกัน.

4.2.1 กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

หลังจากการรัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ซึ่งไม่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ได้มีการชุมนุมของขบวนการนักศึกษาขึ้น ดังนี้

ก) มีการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาที่ออกมาต่อต้านสืงค้ำชูปุ่น จัดสัปดาห์ไม่ซื้อสืงค้ำชูปุ่น ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2515 นับเป็นการร่วมชุมนุมครั้งแรกนับตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ของนักศึกษา⁵

ข) กรณีประท้วงอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 ที่ลขชื่อ นักศึกษา 9 คนออกจากสถานภาพนักศึกษาจากการเสียตลิจอมพลถนอม จึงเกิดกระแสไม่พอใจจนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาจัดการชุมนุมประท้วงที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ผลการชุมนุมประท้วงประสบความสำเร็จ มหาวิทยาลัยรามคำแหงยอมรับนักศึกษาทั้ง 9 คนกลับเข้าเรียน และอธิการบดีลาออก⁶

ค) ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล ให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือน ซึ่งเป็นชนวนเหตุให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยนักศึกษาได้ชุมนุมเดินขบวน ถือป้ายประท้วง แจกใบปลิว โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดยเร็ว⁷ มีการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความสำนึกในสิทธิเสรีภาพของ

⁵ คณิงนิตย์ ตั้งใจตรง, ความคิดเห็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 103.

⁶ สุชาชัย ยิมประเสริฐ, 60 ปีประชาธิปไตย, หน้า 35.

⁷ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ 5 - 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516", นิพนธ์ราชทานเพลิงศพ วีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง 14 ตุลาคม 2517, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2517), หน้า 4.

ประชาชน มีการชุมนุมแสดงความคิดเห็นโดยสงบ หลังจากนั้นมีการจับกลุ่ม 11 ผู้เรียกร้อง รัฐธรรมนูญ ทำให้มีการเคลื่อนไหวชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวนักศึกษา ซึ่งฝ่ายรัฐบาลใช้ มาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครอง พ.ศ.2515 จัดการกับกลุ่มผู้นำนักศึกษา จึงมีการชุมนุม ของนิสิตนักศึกษาหลายแสนคนที่เรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาล จนก่อให้เกิดการใช้กำลังเข้าปราบปรามขบวนการนักศึกษา ทำให้มีการต่อสู้ระหว่างฝ่ายนักศึกษากับเจ้าหน้าที่รัฐ จนก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ที่เรียกว่า "วันมหาวิปโยค" โดยรัฐใช้อำนาจตามธรรมนูญการปกครองชั่วคราว มาตรา 17^๘ และประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการฉุกเฉิน พ.ศ.2495 ใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2495 มีประกาศผู้อำนวยการรักษาความปลอดภัยของประเทศเป็นข้ออ้างในการปราบปรามขบวนการนิสิตนักศึกษา จึงเห็นได้ว่าในขณะนั้นเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนถูกจำกัดโดยรัฐบาล

จากเหตุการณ์ที่รุนแรงมีการทำลายทรัพย์สินราชการ มีการยิงฆ่าประชาชน ทำให้เหตุการณ์ขณะนั้นเกิดความสับสนวุ่นวายบ้านเมืองเกิดการจลาจลทำความเสียหายแก่ประเทศอย่างยิ่ง จนทำให้รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรได้ประกาศลาออกและแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีทำให้เหตุการณ์ยุติ มีการยกเลิกคำสั่งห้ามชุมนุมสาธารณะห้ามออกนอกบ้าน ซึ่งทำให้กลุ่มเรียกร้องได้สลายตัวและยุติการกระทำต่าง ๆ ที่ต่อต้านฝ่ายรัฐบาล เหตุการณ์จึงสงบตั้งนั้น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงเป็นเหตุการณ์เรียกร้องรัฐธรรมนูญที่ยิ่งใหญ่และรุนแรงของประวัติศาสตร์การเมืองไทย ในการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษาประชาชนในการชุมนุมเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตย และเป็นเหตุการณ์ที่เป็นข่าวแพร่ไปทั่วโลกในเรื่องเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และเรื่องสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

^๘ วิทยากร เชียงกุล, "ขบวนการสิบสี่ตุลาคม" วารสารธรรมศาสตร์. 19, 2

4.2.2 กรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

ในช่วงระยะเวลาระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2518 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 อันเป็นช่วงเวลาที่ยุทธธรรมแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ใช้อย่างดีอยู่ จะเห็นได้ว่า ได้ให้สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมแก่ประชาชนอย่างมาก แต่หลังเหตุการณ์ชุมนุม 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 กลุ่มทหารที่ทำการรัฐประหารได้อ้างเหตุการณ์ชุมนุม 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเหตุผลในการทำการรัฐประหาร

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ได้เริ่มมาจากการชุมนุมคัดค้านของบรรดานักเรียนนิสิตนักศึกษาที่คัดค้านไม่ยอมให้จอมพลประภาส จารุเสถียร กลับเข้ามาประเทศไทย เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2519 และการคัดค้านไม่ยอมให้จอมพลถนอม กิตติขจร กลับเข้าในประเทศไทย เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2519 เป็นเหตุแห่งการชุมนุมประท้วงคัดค้านจนก่อให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของนิสิตนักศึกษา ในการขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร เริ่มตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่มีการชุมนุมเรียกร้องต่อรัฐบาลของนายเสนีย์ ปราโมช ให้เชิญจอมพลถนอม กิตติขจร ออกจากประเทศ และมีกลุ่มชุมนุมต่อต้านคัดค้านฝ่ายนิสิตนักศึกษาอยู่นามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งการชุมนุมของนักศึกษาเป็นไปโดยสงบ แต่ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารพร้อมอาวุธได้บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยิงปืนเข้าใส่กลุ่มนักศึกษาที่ชุมนุมประท้วง ทำให้นิสิตนักศึกษาประชาชนเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมากที่เหลือถูกจับกุมทั้งหมด โดยอ้างว่านิสิตนักศึกษาชุมนุมประท้วงเพื่อก่อการจลาจลเป็นพวกคอมมิวนิสต์ จึงเข้าจับกุมตามกฎหมาย⁹ ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนโดยสงบตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 โดยอ้างเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติเป็นสาเหตุในการปฏิบัติการต่อบรรดานิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมโดยสงบ และในเย็นวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินโดย พล.ร.อ.สังัด ชล้อยอยู่ ได้

⁹ สยามจดหมายเหตุ, 1, 40 (2519) : 952.

เข้ายึดอำนาจ โดยอ้างเหตุผลจากการชุมนุมก่อความไม่สงบเรียบร้อยในประเทศเป็นสาเหตุของการรัฐประหารครั้งนี้

เจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำกำลังเข้ากวาดล้างนักศึกษา และสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้อย่างรวดเร็ว และจับกุมนักศึกษาได้จำนวน 3,094 คน นอกจากนี้ยังมีบัญชีรายชื่อผู้ได้รับบาดเจ็บอีก 145 คน และตาย 39 คน โดยข้อหาที่จะดำเนินคดีกับนักศึกษาทั้งหมดมี 9 ข้อหา คือ ¹⁰

1. ร่วมกันมีอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด และอาวุธปืนสงครามไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต
2. ร่วมกันต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กำลังและอาวุธ
3. เป็นข่องโจร
4. ร่วมกันฆ่าและพยายามฆ่าเจ้าพนักงาน
5. ร่วมกันฆ่าและพยายามฆ่าผู้อื่น
6. ร่วมกันละสมกำลังพลและอาวุธเพื่อกบฏ และยุยงราษฎรเป็นกบฏ
7. ร่วมกันกระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา หนังสือ หรือวิธีอื่นใด เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายแผ่นดิน หรือเปลี่ยนรัฐบาล เพื่อให้เกิดการปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงขนาดก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร และเพื่อให้ประชาชนละเมิดกฎหมายในแผ่นดิน โดยใช้กำลังข่มขู่ใจและประทุษร้าย
8. มีวสุมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป โดยขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย และใช้อาวุธประทุษร้าย ซึ่งเจ้าพนักงานสั่งให้เลิกแล้วไม่ยอมเลิก
9. บุกรุกสถานที่ราชการในเวลาค้าคืน

ตั้งนั้นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่กลุ่มนักศึกษาได้ชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่จอมพลประภาสและจอมพลถนอมออกนอกประเทศ จนก่อให้เกิดการจลาจลในวันที่ 6

¹⁰ สยามจดหมายเหตุ, 1, 41 (2519) : 969 - 971.

ตุลาคม และสิ้นสุดโดยการใช้กำลังเข้าควบคุมนักศึกษาและในเย็นวันเดียวกันคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519 โดย พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และใช้อำนาจปฏิวัติในการควบคุมสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้นโดยโจมตีบรรดานักศึกษานิสิตนักเรียนและประชาชนที่ขับไล่จอมพลถนอม เป็นพวกคอมมิวนิสต์ จะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นข้ออ้างในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมโดยสงบ ซึ่งเป็นเหตุการณ์เกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทยอีกเหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญต่อระบบการเมืองการปกครอง และสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

4.2.3 กรณีเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535

ภาวะทางการเมืองและการทหารในปี พ.ศ. 2533 เริ่มจาก พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกได้ลาออกจากกองทัพ เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2533 เพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ การลาออกจากราชการทหารของพล.อ. ชวลิต ทำให้ พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งสูงขึ้นของทหารลำดับรองลงไป เป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ทหารมีอำนาจสูงต่อระบบการปกครองประเทศเช่นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร ที่ย้อนรอยอดีตกลับมาอีก

เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 นับแต่ พล.อ.สุจินดา คราประยูร รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ได้มีคำสั่งที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประชาชนที่เป็นจุดเริ่มเกิดวิกฤตการณ์ต่อระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ มีการประกาศคำสั่งกองกำลังรักษาพระนครที่ 43/2533 * เรื่องห้ามผู้ชุมนุมก่อความไม่สงบเรียบร้อย

¹¹ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, 60 ปี ประชาธิปไตยไทย, หน้า 48

* ตุลาคมพ.ศ. 1 หน้า 231.

ในนามผู้อำนวยการรักษาพระนครและผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร ในเวลา 23.00 น. ซึ่งในประกาศนี้ข้อที่ 1. ห้ามผู้ชุมนุมกันอันมิใช่ปกติตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปบริเวณทำเนียบรัฐบาล โดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อป้องกันการชุมนุมของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งหลังจากมีการประกาศคำสั่งดังกล่าวมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางจนในที่สุดได้ออกประกาศคำสั่งกองกำลังรักษาพระนครที่ 45/2533 ** เรื่อง ยกเลิกคำสั่งกองกำลังรักษาพระนคร เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 รวมเวลาใช้คำสั่ง 3 วัน 1 ชั่วโมง ถือเป็นการใช้อำนาจเผด็จการทหารครั้งแรก ของ พล.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในภาวะบ้านเมืองปกติ

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เข้าทำการยึดอำนาจรัฐประหารรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นำโดย พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ เป็นหัวหน้าคณะ พล.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พล.อ. อ. เกษตร โรจนนิล เป็นรองหัวหน้าคณะ พล.อ. อิศระพงษ์ หนุมนักดี เป็นเลขาธิการ

ต่อมาคณะ รสช. มีการแต่งตั้งรัฐบาลพลเรือนโดยให้ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการ บริหารประเทศภายใต้การดูแลของคณะทหาร โดยวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว คือ "รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534" และตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นใหม่ในปลายปี พ.ศ. 2534

เมื่อรัฐธรรมนูญผ่านวาระที่ 2 และประเด็นที่คัดค้านไว้แต่ต้นไม่ได้รับการแก้ไขใดๆ คือ การมีบทเฉพาะกาลให้สืบอำนาจคณะรสช. ให้อำนาจของวุฒิสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งมาก ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และที่สำคัญ คือ นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา ได้เคลื่อนไหวประท้วงโดยร่วมมือกับพรรคฝ่ายค้าน โดยมีการชุมนุมประท้วงที่ลานโพธิ์มหาวิทยาลัทธิธรรมศาสตร์ ซึ่งมีผู้ชุมนุมอภิปรายนับหมื่นคนในการคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้

** ตูมคมฉวทที่ 1 หน้า 233.

เมื่อรัฐธรรมนูญผ่านวาระที่ 3 ได้มีการชุมนุมประท้วงคัดค้านอีกที่ลานโพธิ์
ในประเด็นสำคัญในรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและเป็นช่องว่างในการสืบทอดอำนาจของ
คณะรชช. จนวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 เป็นวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2534 และจะมีการจัดการเลือกตั้งโดยเร็ว

วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ
ผลจากการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคสามัคคีธรรมได้เสียงมากที่สุดในสภาจึงมีการจัดตั้งพรรคร่วม
รัฐบาล 5 พรรค คือ สามัคคีธรรมชาติไทยกิจสังคม ประชากรไทย ราษฎร โดยให้
นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรมที่มีเสียงมากที่สุด 79 คน เป็นนายกรัฐมนตรี
ตามหลักประชาธิปไตยที่หัวหน้าพรรคที่มีเสียงมากที่สุดในสภาจะเป็นนายกรัฐมนตรี แต่มีภาวะทาง
การเมืองจึงไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลและกำหนดตัวนายกรัฐมนตรีได้ พรรคร่วมรัฐบาลทั้ง 5 พรรค
จึงมีมติให้เชิญบุคคลภายนอก คือ พล.อ. สุจินดา คราประยูร มาเป็นนายกรัฐมนตรี

วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้รับพระมหา
กรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 19 ของประเทศไทย โดยผู้ลงนาม
สนองราชโองการ คือ พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ หัวหน้าคณะ รชช. ตามบทเฉพาะกาลของ
รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534

วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2535 คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
สหพันธ์นิสิตนักศึกษา และพรรคฝ่ายค้าน 4 พรรค ได้ร่วมกันจัดชุมนุมประชาชนครั้งใหญ่ที่หน้า
พระบรมรูปทรงม้า มีประชาชนนับแสนคนซึ่งเป็นการแสดงความร่วมมือร่วมใจของประชาชนใน
การต่อต้านการเป็นนายกรัฐมนตรีของ พล.อ. สุจินดา เป็นครั้งแรก

ตั้งนั้นระยะเวลาหนึ่งเดือนที่ผ่านมาที่ พล.อ. สุจินดา รั้งตำแหน่งนายก-
รัฐมนตรีได้ถูกต่อต้านจากประชาชนตลอดเวลาโดยฝ่ายค้าน องค์กรเอกชน นิสิตนักศึกษา
นักวิชาการ ที่ไม่เห็นด้วยกับการเข้ามาทางการเมืองของ พล.อ. สุจินดา ที่ไม่ถูกต้องในระบอบ
ประชาธิปไตย

ซึ่งสมาคมอาจารย์อุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักวิชาการเพื่อ
ประชาธิปไตยได้ออกแถลงการณ์โต้แย้งถ้อยแถลงของประกาศของอำนวยการรักษาความสงบ
เรียบร้อยภายในประเทศของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่ว่าประชาชนที่ชุมนุมคัดค้านรัฐบาลขณะนี้มี
เจตนาจะล้มล้างรัฐบาลทั้งขอให้ยุติการเคลื่อนไหวว่า คำแถลงนั้นไม่ถูกต้องทั้งโดยข้อเท็จจริง

และหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญแสดงว่าไม่มีอำนาจและไม่เข้าใจในหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งระบอบประชาธิปไตยนี้รัฐธรรมนูญทุกฉบับต้องรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน และรัฐบาลต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานข้อนี้

วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ประชาชนราว 2 แสนคน มาชุมนุมประท้วงโดยสงบ ที่สนามหลวงเพื่อประท้วงการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกดดันต่อพล.อ. สุจินดา นายกรัฐมนตรีต่อไป โดยองค์กรที่ทำการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กร "สมานฉันท์ประชาธิปไตย" โดยเปิดเวทีที่ปราศรัยมีการจัดการแสดงประกอบการอภิปรายโจมตีรัฐบาล

โฆษกสมานฉันท์ประชาธิปไตยได้ประกาศให้ประชาชนเคลื่อนขบวนไปยังหน้าทำเนียบรัฐบาล เมื่อขบวนเคลื่อนมาถึงสะพานผ่านฟ้าได้ถูกปิดกั้นทางโดยลวดหนามและเครื่องกีดขวางของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และตำรวจดับเพลิงได้ใช้น้ำจากรถดับเพลิงจำนวน ๒ คันฉีดใส่ฝูงชน ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งได้ใช้ก้อนหิน ไม้ ขว้างปาระดับเพลิงและเจ้าหน้าที่ตำรวจ และบุกขึ้นไปบนรถดับเพลิงจนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตีด้วยกระบองได้รับบาดเจ็บ¹²

ต่อมาโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตท้องที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ว่ามีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มได้ก่อความไม่สงบขึ้น กระชกกระเทือนสวัสดิภาพของประชาชน ทำให้เกิดสถานการณ์อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยแห่งราชอาณาจักร อาศัยอำนาจตาม มาตรา 4 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล จังหวัดสมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 เวลา 0.30 น.

ต่อมาได้มีประกาศคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ที่ 333/2535 เรื่อง ห้ามมิให้มีการชุมนุมมั่วสุมกัน จึงห้ามมิให้มีการชุมนุมหรือมั่วสุมกันเกินกว่า 10 คนขึ้นไป ในเขตกรุงเทพมหานครและรอบปริมณฑล และยังมีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 334/2535 เรื่อง ห้าม

¹²

มิให้ผู้ใดพิมพ์หรือโฆษณาเอกสารอันกระทบต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศ จึงห้ามมิให้หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ตามกฎหมายทำการโฆษณาหรือพิมพ์เอกสารใดที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ หรือก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง

ประชาชนยังคงชุมนุมกันอยู่ในบริเวณหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ และหน้ากรมประชาสัมพันธ์ จนถึงเวลา 5.00 น. ของวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ทหารได้ทำการสลายฝูงชนครั้งใหญ่ที่บริเวณถนนราชดำเนิน ด้วยการยิงปืนตั้งแต่หน้าสำนักงานธนาคารออมสินสาขาราชดำเนิน มาถึงบริเวณกรมประชาสัมพันธ์ โรงแรมรัตนโกสินทร์ ทำให้ประชาชนเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก ที่โรงแรมรัตนโกสินทร์ทหารเคลื่อนตัวเข้ากวาดล้างประชาชนในโรงแรม มีการยิงปืนใส่ประชาชนและส่วนที่เหลือก็ถูกจับกุมไปไว้ที่โรงเรียนพลตำรวจนครบาลบางเขน ซึ่งการปฏิวัติการณ์ที่โรงแรมรัตนโกสินทร์เป็นไปอย่างโหดร้าย¹³

ต่อมา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 337/2535 เรื่องห้ามมิให้บุคคลออกนอกเคหสถาน จึงห้ามมิให้ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ออกนอกเคหสถานระหว่างเวลา 21.00-04.00 น. ของวันรุ่งขึ้น

คืนวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย แพร่ภาพข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ นายพล.อ. สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรม เข้าเฝ้า ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

ต่อจากนั้นมีการแถลงการณ์ทางโทรทัศน์ ของพล.อ. สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี และพล.ต.จำลอง ศรีเมือง ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ทั้งสองคนเป็นตัวแทนของทุก ๆ ฝ่าย ที่เผชิญหน้ากัน ให้หันหน้าเข้ามาหากันในการช่วยทำให้บ้านเมืองสงบสุข แล้วไปแก้ปัญหาในรัฐสภา โดยรัฐบาลจะแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยเร็ว ตามประสงค์ของประชาชน ในระยะนี้ขอให้ประชาชนอย่าให้การสนับสนุนผู้ก่อความวุ่นวาย

¹³ สุชาติ ยัมประเสริฐ, 60 ปีประชาธิปไตย, หน้า 50

ในขณะนี้ เพื่อสถานการณ์เข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็วที่สุด และเมื่อเป็นเช่นนี้การชุมนุมที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงและต่างจังหวัดทั่วประเทศก็ได้ยุติในคืนนั้น และรัฐบาลได้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมทั้งหมด มีการประเมินผลการปราบปรามของทหาร ทำให้ประชาชนเสียชีวิตไม่น้อยกว่า 80 คน และขาดเจ็บนับพันคน มีคนหายสาบสูญอีกกว่า 400 คน

ผลของการชุมนุมประท้วงทำให้ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงยุติปัญหาที่เกิดขึ้นในภาวะการณ์ขณะนั้น

ดังนั้นเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 จึงเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอีกเหตุการณ์ในเรื่องเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนที่เป็นบทเรียนสำคัญในการศึกษาเพื่อไม่ให้ประเทศไทยเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นมาอีกในอนาคต จึงต้องเข้าใจถึงเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบกับการก่อการจลาจลของประชาชนที่แตกต่างกัน

4.2.4 กรณีเหตุการณ์ชุมนุมโดยสงบกรณีอื่น ๆ

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นต้นมา เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทยเริ่มมีมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา โดยหลังจากการชุมนุมเรียกร้องของบรรดานักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนแล้วประสบผลสำเร็จ ทำให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้สิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีการชุมนุมประท้วงแสดงความคิดเห็น ขอความเป็นธรรมแก่รัฐบาลแก่หน่วยราชการและองค์กรเอกชน เป็นการเคลื่อนไหวในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การชุมนุมเรียกร้องอิทธิปไตยเอกราชของชาติ การชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย การชุมนุมเพื่อแสดงความคิดเห็นคัดค้านไม่เห็นด้วยแก่รัฐบาล การชุมนุมเพื่อขอความเป็นธรรมในสังคม จึงเห็นได้ว่า เสรีภาพในการชุมนุมเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยต้องให้ความสำคัญต่อเสรีภาพนี้ เพื่อฟังเสียงประชาชนข้างมากหรือข้างน้อยที่ออกมาชุมนุมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นที่สนับสนุน หรือคัดค้านไม่เห็นด้วยหรือขอความเป็นธรรมต่อรัฐบาล

โดยจะแบ่งกรณีเหตุการณ์ชุมนุมโดยสงบกรณีอื่น ๆ ออกเป็น 3 ช่วง คือ

ก. การชุมนุมของประชาชนหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึง
เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

เป็นช่วงที่มีการชุมนุมเรียกร้อง หรือคัดค้านต่อรัฐเป็นจำนวนมากซึ่งมีการชุมนุมโดยสงบกรณีสำคัญ ดังนี้¹⁴

ปี พ.ศ. 2516

- ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ชุมนุมเรียกร้องไม่ให้รัฐบาลทำสัญญาสร้างสนามบินหนองงูเห่ากับบริษัทนอร์ททรอป

- การชุมนุมประท้วงหยุดงานของกรรมกรถึง 501 ครั้ง

ปี พ.ศ. 2517

- การประท้วงกรณี ซี ไอ เอ ปลอมจดหมายจากหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ถึงรัฐบาลในขณะนั้น

- การชุมนุมขับไล่ฐานทัพอเมริกา และประท้วงอเมริกากรณีให้ทหารลาว กัมพูชา ซ้อมทิ้งระเบิดที่หนองวัวซอ

- การประท้วงการเยือนประเทศไทยของนายทานากะ นายกรัฐมนตรีของประเทศญี่ปุ่น

- การประท้วงการสร้างฐานเรดาร์ ที่คอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่

- การเปิดโปงกรณีหมู่บ้านนาทราย - นาหินกอง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2517

- การต่อต้านการกลับมาเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงของ ดร. ศักดิ์ ผาสุกนิรันดร์

- การประณามการกระทำเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สถานีตำรวจพลับพลายไชย ในคืนวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2517

¹⁴ คณินนิตย์ ตั้งใจตรง, ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่างพ.ศ. 2516-2519 : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, หน้า 132-135.

- การเคลื่อนไหวโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยและเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนอายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้งและอายุ 21 ปีมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

- การชุมนุมประท้วงหยุดงานของกรรมกร ถึง 357 ครั้ง

ปี พ.ศ. 2518

- การเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกสัมปทานขุดแร่ดีบุกให้แก่บริษัท
เทมโก้

- การเปิดไอล์ปาร์ค เรื่อง "ถึงแดง" ที่จังหวัดพัทลุง

- การเดินขบวนกรณีเรือมาษาเกรซ

- การชุมนุมประท้วงอเมริกาครั้งใหญ่ ในวันที่ 4 กรกฎาคม ซึ่งเป็นวันชาติอเมริกา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- การประท้วงหยุดงานของคณาจารย์งานสแตนดาร์ดการ์เมนต์

- การชุมนุมประท้วงนัดหยุดงานถึง 241 ครั้ง

- การชุมนุมประท้วงและบุกเผาจอผู้ว่าราชการจังหวัด

นครศรีธรรมราช

การชุมนุมประท้วงของประชาชนที่รวมตัวกันเรียกร้องเพื่อขับไล่ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกลุ่มผู้ชุมนุมได้มีการทำลายทรัพย์สินและเผาสถานที่ราชการ การชุมนุมดังกล่าวจึงเป็นการชุมนุมที่ผิดกฎหมายอาญฐานมั่วสุม ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง *

ปี พ.ศ. 2519

- วันที่ 20-21 มีนาคม พ.ศ. 2519 นักศึกษาเดินขบวนเรียกร้องให้มีการถอนฐานทัพอเมริกาออกไป โดยเดินขบวนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปสถานที่หออเมริกาที่ถนนวิบูลย์

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2034-2041/2527

- การชุมนุมใหญ่ของนักศึกษาเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2519
กรณีขับไล่จักรวรรดิอเมริกา ที่ถนนพระอาทิตย์ เชียงสะพานพระปิ่นเกล้า
- การชุมนุมคัดค้านการขึ้นราคาข้าวสาร
- การชุมนุมประท้วงนัดหยุดงานของกรรมกรถึง 133 ครั้ง
- การชุมนุมของนักศึกษาขับไล่จอมพลประภาส จารุเสถียร
เมื่อวันที่ 20-21 สิงหาคม พ.ศ.2519 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- การชุมนุมของนักศึกษาขับไล่จอมพลถนอม จนก่อให้เกิด
เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

ข. การชุมนุมของประชาชนหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

เมื่อมีการรัฐประหาร และมีการปกครองในรูปแบบเผด็จการพลเรือนของนายกรัฐมนตรีนานินทร์ ภัยวิเชียร ทำให้การชุมนุมเรียกร้อง การเดินขบวนประท้วงของนิสิตนักศึกษาและประชาชนลดน้อยลงไป จนสมัยนายกรัฐมนตรีนพ.อ.เปรม ติณสูลานนท์ สิทธิที่จจะมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนก็เริ่มมีมากขึ้น จนถึงเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งในช่วงนี้มีกรณีเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงโดยสงบของประชาชนที่สำคัญ ดังนี้

- การชุมนุมประท้วงโรงงานไทยแลนด์ แทนทาลัม อินดัสตรี ที่จังหวัด

ภูเก็ต

การชุมนุมประท้วงของประชาชนชาวภูเก็ตที่ต่อต้านการสร้างโรงงานไทยแลนด์ แทนทาลัม ซึ่งการชุมนุมได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองมีการทำลายทรัพย์สินและเผาสถานที่ของเอกชน การชุมนุมโดยไม่ถูกต้องจึงถือว่ามีความผิดตามกฎหมายอาญาฐานมั่วสุม ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง **

- การชุมนุมประท้วง และนัดหยุดงานของคนงานโรงงานวิรัชการทอง
เป็นการชุมนุมประท้วงในปัญหาข้อพิพาทแรงงานของกลุ่มคนงานกับโรงงาน ซึ่งต่อมามีการชุมนุมประท้วงหน้าโรงงาน มีการกีดขวางมิให้บุคคลอื่นเข้าออกภายใน

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1903/2532, 1974/2532

โรงงาน มีการขวางปลาลิ่งของเข้าไปในโรงงาน การกระทำดังกล่าวของกลุ่มผู้ชุมนุมถือเป็น การก่อการมั่วสุมก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง จึงมีความผิดตามกฎหมายอาญา ***

จึงเห็นได้ว่าการชุมนุมที่ก่อให้เกิดความไม่สงบ ความวุ่นวายในบ้าน เมือง เจ้าหน้าที่รัฐสามารถจับกุมและดำเนินคดีอาญาโดยฟ้องต่อศาลยุติธรรมในความผิดอาญา ได้ต่อการชุมนุมที่ไม่สงบก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง

ค. การชุมนุมของประชาชนหลังเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535

ถึงปัจจุบัน

มีกรณีเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงโดยสงบของประชาชนที่สำคัญ ดังนี้

- การชุมนุมประท้วงกรณีเขื่อนปากมูล ¹⁵

เมื่อมีการจัดสร้างเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ตอนแรกมีการ รวมตัวคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล ด้วยเหตุผลหลายประการทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่ ทำกินของชาวบ้าน 15 หมู่บ้านในอำเภอพิบูลสงคราม โขงเจียม ลีรินธร จำนวน 352 ครอบครัว แต่เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตตกลงใจสร้างเขื่อนเพื่อประโยชน์สาธารณะ ชาวบ้านทั้งหมดจึงยอม อพยพที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อนปากมูล โดยรัฐบาลจะชดเชยค่าเสียหายแก่ชาวบ้านตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2536 จนกระทั่ง 26 เมษายน พ.ศ.2537 ก็ยังไม่ได้รับค่าเสียหาย ชาวบ้านทั้ง 352 ครอบครัวจึงได้เข้ามาชุมนุมประท้วงต่อรัฐบาลที่หน้าทำเนียบรัฐบาลในเรื่องเรียกร้องค่าชดเชย ค่ารื้อบ้าน ค่าก่อสร้างบ้านใหม่ ค่าชดเชยค่าประมงแก่ชาวบ้าน ตามข้อตกลงกันไว้กับชาวบ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่ทำเนียบออกมารับเรื่องราวร้องทุกข์ของชาวบ้านที่มาชุมนุมประท้วงขอค่าชดเชย กรณีสร้างเขื่อนปากมูลต่อรัฐบาลจึงได้ยุติการชุมนุม และต่อมาเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2537 ชาวบ้านปากมูลก็ได้เดินทางมาชุมนุมโดยสงบอีกเพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรมของชาวบ้านปากมูล

*** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2387/2536

¹⁵ ไทยรัฐ, "เหตุใดกรณีเขื่อนปากมูลยังยึดเหยื่ออยู่ไม่ได้", (6 พฤษภาคม 2537), หน้า 5.

จังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 352 ครอบครัวที่ยังไม่ได้รับค่าชดใช้ตามข้อเรียกร้องซึ่งรัฐบาลได้รับข้อเสนอเพื่อดูแลความทุกข์ของชาวบ้านปากมูลอีกครั้ง

- การชุมนุมของเกษตรกรชาวอีสาน 9 ปัญหา ¹⁶

การชุมนุมประท้วงเรียกร้องของชาวบ้านภาคอีสาน โดยมีสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานเป็นแกนนำ โดยผู้ชุมนุมยกประเด็นการชดเชยค่าเวนคืน การก่อสร้างเขื่อนลำแซะ อำเภอศรีบุรี และเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา โดยมีข้อเสนอของกลุ่มเกษตรกร 9 ข้อเสนอต่รัฐบาล โดยมีการเดินขบวนจำนวน 2,000 คนที่เขื่อนลำนาดง จังหวัดนครราชสีมา และมีส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามายังทำเนียบรัฐบาลเพื่อชุมนุมเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อรัฐบาล ในเรื่องค่าชดเชยค่าที่ดินทำกิน วันที่ 7-16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 ชาวบ้านได้เดินขบวนเท้าเปล่าเข้ากรุงเทพมหานครมายังถนนมิตรภาพ โดยส่งตัวแทนเข้ามาเจรจากับผู้แทนฝ่ายรัฐบาล โดยข้อเรียกร้องของเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานได้ยุติลงเมื่อรัฐบาลยอมรับข้อเสนอของกลุ่มเกษตรกรทั้ง 9 ข้อในเรื่อง ที่ดินทำกิน ปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ ปัญหาค่าชดเชยค่าเวนคืนการก่อสร้างเขื่อนลำแซะ เพื่อนำเข้าสู่คณะรัฐมนตรีในการช่วยเหลือชาวบ้าน

- การชุมนุมประท้วงขับไล่ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ¹⁷

เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 กลุ่มผู้ใหญ่บ้านและกำนันในจังหวัดลำปางได้มาชุมนุมประท้วงขับไล่ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ณ หน้าศาลากลางจังหวัดลำปางโดยกล่าวหาผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่สนใจการพัฒนาจังหวัด ขาดคุณธรรมในการเป็นนักปกครองที่ดี ใช้อำนาจข่มเหงรังแกราษฎรและผู้ใต้บังคับบัญชาจึงมาชุมนุมประท้วงขับไล่ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ย้ายไปที่อื่นต่อกระทรวงมหาดไทย

¹⁶ เนชั่นสุดสัปดาห์, "มือบอีสาน", (11-17 กุมภาพันธ์ 2537), หน้า 12-13.

¹⁷ ไทยรัฐ, (17 กุมภาพันธ์ 2537), หน้า 17.

- การชุมนุมประท้วงของกลุ่มผู้ขับสามล้อ^{๑๘}

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 มีการชุมนุมของรถสามล้อประมาณ 1,000 คัน โดยกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้เรียกร้องให้เปิดรถสามล้อเสรี ยกเลิกระบบผูกขาด ซึ่งกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้เรียกร้องต่อกระทรวงคมนาคม ซึ่งต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมได้แถลงว่ากระทรวงคมนาคมยังไม่ยินยอมให้มีการเปิดสามล้อเสรี จึงยุติการชุมนุมโดยไม่มีเหตุการณ์รุนแรงอย่างใด

- การชุมนุมประท้วงของชาวบ้านดงใหญ่^{๑๙}

วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2537 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงใหญ่ ได้ชุมนุมประท้วงเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้ขับไล่ชาวบ้านออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงใหญ่ โดยมีการบุกกรุกจับจองที่ดินของชาวบ้านกว่าพันหลังคาเรือน โดยมีหมู่บ้านร้อยละ 46 หลังคาเรือน หมู่บ้านหนองตมเห็ดประมาณ 220 หลังคาเรือน หมู่บ้านหนองสวายสอประมาณ 747 หลังคาเรือน โดยชาวบ้านได้ชุมนุมต่อต้านการขับไล่ของเจ้าหน้าที่ที่ไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงใหญ่ จนมีการปะทะเข้าทำร้ายร่างกายระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ที่สลายการชุมนุม โดยมีการเรียกร้องให้มีการเจรจาอย่างสันติวิธีระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐผู้รับผิดชอบ

- การชุมนุมประท้วงของกรรมกร

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 วันแรงงานแห่งชาติกลุ่มผู้ใช้แรงงานได้มาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลขึ้นค่าแรงขั้นต่ำอีก 10 บาท ซึ่งเป็นการชุมนุมโดยสงบ โดยการนำของสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย เพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อค่าครองชีพของบรรดากรรมกร

^{๑๘} สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, "ม็อบสามล้อ", (6-12 มีนาคม 2537), หน้า 8.

^{๑๙} มติชนสัปดาห์, "ดงใหญ่-ดงเลือด", (11 มีนาคม 2537), หน้า 12.

- การชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ร.ต.ฉลาด วรฉัตร อดีตข้าหลวงขอให้รัฐบาลยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2534 ที่มาจากคณะ รสช.แล้วทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งผลจากการอดข้าวประท้วง ก่อให้เกิดการชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย ขึ้นที่หน้ารัฐสภาในช่วงวันที่ 11 - 16 มิถุนายน พ.ศ.2537 กับข้อเสนอของรัฐบาลที่จะแก้ไขเป็นรายมาตราในรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และมีการตั้งคณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้น เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งการชุมนุมได้ประกาศยุติในวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2537 โดยสงบไม่มีเหตุการณ์รุนแรงใด ๆ

จากการศึกษาถึงความเป็นมาจะเห็นได้ว่า เสรีภาพในการชุมนุมของประเทศไทย ในภาวะปกตินับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ในช่วงแรก ประชาชนไม่มีสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองอย่างแท้จริงตามระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนได้รับการศึกษา น้อย ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองแบบอำมาตยาธิปไตยของทหารและข้าราชการประจำ ต่อมา มีขบวนการนักศึกษาที่เรียกร้องประชาธิปไตยเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมือง จนในปี ค.ศ.2498 มีการอนุญาตให้ประชาชนได้ชุมนุมกันเพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้เรียกว่า "ไฮด์ปาร์ค" ต่อมาในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ปกครองแบบเผด็จการนิยม เสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนจึงถูกจำกัดอีก จนกระทั่งถึง พ.ศ.2516 ขบวนการนิสิต นักศึกษาได้ชุมนุม เดินขบวน แสดงความคิดเห็นต่อรัฐบาลเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมือง ไทยที่สำคัญจนทำให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 และเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงการเดินขบวนเรียกร้อง อีกเป็นจำนวนมากตามมาภายหลัง ทำให้สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนในภาวะ บ้านเมืองปกติ ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิม แต่การชุมนุมการเดินขบวน การประท้วงจะต้องอยู่ในความสงบเรียบร้อยและไม่ขัดต่อหลักความมั่นคงความสงบเรียบร้อยของบ้าน เมืองตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้

4.3 การบัญญัติรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ ซึ่งในการศึกษาจะขอแบ่งประเภทบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างจำกัด

รัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างจำกัดในที่นี้ หมายถึง รัฐธรรมนูญที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ ไว้ หรือมีการบัญญัติเพียงเล็กน้อยและมีข้อจำกัดเสรีภาพของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง คือ

- พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ซึ่งได้บัญญัติรับรองถึงวิธีการในระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่มีบทบัญญัติในการให้เสรีภาพแก่ประชาชนแม้แต่มาตราเดียว จึงสะท้อนให้เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ไม่ได้ให้เสรีภาพแก่ประชาชนในระบอบประชาธิปไตย เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบการปกครองเปลี่ยนฐานอำนาจจากระบบกษัตริย์ลงสู่อำนาจของข้าราชการเท่านั้น ไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจว่าระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงเป็นอย่างไร

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ถือเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 2 และ 3 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม และสิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทยไว้เหมือนกัน คือ "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ โดยจะต้องอยู่ภายในบังคับแห่งกฎหมาย"

ซึ่งจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญไทยทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าว ได้มีการรับรองเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ ไว้ รวมทั้งเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบเพียงสั้น ๆ และมีการจำกัดอำนาจไว้ โดยจะเห็นได้จากคำว่า บุคคลมีเสรีภาพในด้านต่าง ๆ ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้

บังคับแห่งกฎหมาย จึงเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยในช่วงแรก ๆ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ยังจำกัดเสรีภาพของประชาชน เพราะการบัญญัติเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน ยังถูกจำกัดภายใต้บังคับแห่งกฎหมายฉบับต่าง ๆ จึงขัดต่อหลักการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน ที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเสรี

รัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเสรีเพิ่มมากขึ้นในที่นี้หมายถึงรัฐธรรมนูญไทยที่มีการบัญญัติรายละเอียด และมีข้อจำกัดเฉพาะกรณีได้เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศ หรือรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นหลักสำคัญโดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 เป็นต้นแบบจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 (ฉบับปัจจุบัน) ซึ่งมีบทบัญญัติในรายละเอียดของเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ และมีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบไว้ คือ *

"บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนซึ่งจะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก"

-
- * - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาตรา 37
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 มาตรา 35
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 43
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 36
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538) มาตรา 42

ซึ่งจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญไทยทั้ง 5 ฉบับดังกล่าว ได้มีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และข้อจำกัดไว้เหมือนกัน โดยมีต้นแบบมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 เป็นฉบับแรก ที่รับรองถึงเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ โดยกำหนดแยกออกเป็นเรื่อง ๆ โดยละเอียด และมีข้อจำกัดเฉพาะเรื่องของเสรีภาพนั้น ๆ

ประเทศไทย จึงมีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนทุกคนในการชุมนุมโดยสงบตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย และมีข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ ที่เป็นข้อยกเว้น

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนชาวไทยจึงมีองค์ประกอบที่สามารถสรุปได้ออกเป็น 3 ส่วน คือ

- ก. บุคคลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย
- ข. ลักษณะและวิธีการในการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย
- ค. ข้อจำกัดและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

ก. บุคคลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

ในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนของประเทศไทยในภาวะปกติที่ผ่านมา จะมีผู้เกี่ยวข้องกับการชุมนุมสาธารณะ คือ

1. ผู้รับผิดชอบในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนในประเทศไทย
- ในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนประท้วงในประเทศไทย ไม่ได้มีการบัญญัติรับรองในการกำหนดตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลผู้รับผิดชอบในการจัดการชุมนุมขึ้น ประชาชนจึงสามารถมาร่วมกันชุมนุมสาธารณะได้ แต่ต้องไม่ขัดต่อหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและตามที่กฎหมายลำดับรองกำหนดในพระราชบัญญัติ

ฉบับต่าง ๆ ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมสาธารณะ อาทิเช่น

- พระราชบัญญัติควบคุมการโฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียง

พ.ศ. 2493 ที่จะต้องมีผู้ขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่รัฐในการใช้เครื่องขยายเสียงในที่สาธารณะ ซึ่งในการจัดการชุมนุมสาธารณะที่จะต้องใช้เครื่องขยายเสียง ก็จะต้องมีการขออนุญาตต่อรัฐเสียก่อนจึงจะใช้เครื่องขยายเสียงในที่สาธารณะได้อย่างถูกต้อง

- พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ในส่วนของการเดินขบวน ไปบนท้องถนนที่เป็นการกีดขวางทางจราจร ถ้าจะทำการเดินขบวนจะต้องขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรในการกำหนดเส้นทางการเดินขบวนเสียก่อน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาอำนวยความสะดวกในการสัญจรบนท้องถนนของประชาชนอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมการเดินขบวน

- ถ้าต้องการชุมนุมในที่สาธารณะในใจกลางกรุงเทพมหานคร คือ ห้องสนามหลวง หรือสวนสาธารณะอื่น ๆ จะต้องมีขออนุญาตใช้สนามหลวง หรือสวนสาธารณะอื่น ๆ ต่อกองสวนสาธารณะสังกัดกรุงเทพมหานครเสียก่อน จึงจะใช้สถานที่ในการชุมนุมสาธารณะหรือเปิดไอดีปาร์คเรียกร้องหรือประท้วงใด ๆ ได้ต่อรัฐบาล โดยการชุมนุมนั้นจะต้องเป็นการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยไม่มีผู้รับผิดชอบในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน และไม่มีการกำหนดตัวบุคคลผู้รับผิดชอบไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่จะมีเพียงบุคคลที่เป็นผู้นำในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนในขณะนั้นต้องแจ้งต่อรัฐตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมสาธารณะได้บัญญัติ และถือว่าประชาชนทุกคนที่เข้าร่วมชุมนุมสาธารณะและเดินขบวน จะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อบ้านเมืองในส่วนเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และถ้าก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง ผู้ชุมนุมทุกคนก็จะถือว่าต้องรับผิดชอบร่วมกันตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติ และตามกฎหมายอาญาในส่วนเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

2. ผู้ชุมนุมสาธารณะและผู้เดินขบวนในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบตามที่รัฐ

ธรรมนูญไทยบัญญัติ ประชาชนทุกคนจึงสามารถเข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนได้โดยเสรี แต่ต้องปฏิบัติตามข้อจำกัดในรัฐธรรมนูญในเรื่องเสรีภาพในการชุมนุมจะต้องไม่ขัดต่อ

ความมั่นคงความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งถ้ามีการฝ่าฝืนก็จะผิดกฎหมายและมีบทลงโทษ
บัญญัติ ซึ่งการประชุมสภาสาธารณะของประเทศไทยแต่ละครั้ง จะต้องมียุคคลเหล่านี้ คือ

- กลุ่มนักเรียนนิสิตนักศึกษา

ในการชุมนุมทุกครั้งในอดีตที่ผ่านมาจะมีการนำขบวนเรียกร้องด้าน
ต่าง ๆ โดยกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการศึกษาและเข้าใจถึงระบอบประชาธิปไตย จะออกมา
จัดการชุมนุมประท้วง ชุมนุมเรียกร้อง หรือเดินขบวนเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาล เช่น กรณีต่อต้าน
การเลือกตั้งทุจริต พ.ศ.2500 ขบวนการ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ขบวนการ 6 ตุลาคม
พ.ศ.2519

โดยจะเห็นได้ว่า กลุ่มนิสิตนักศึกษาจะเป็นกลุ่มผู้นำประท้วงในการ
จัดการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนขึ้นมาเป็นส่วนใหญ่ในประเทศไทย จนต่อมามีการจัดตั้ง
เป็นองค์กรของนิสิตนักศึกษาขึ้นในภายหลัง

- กลุ่มองค์กรเอกชนต่าง ๆ

การประชุมในประเทศไทยจะมีองค์กรเอกชนที่เข้ามามีส่วนรวมเป็น
ผู้นำในการจัดการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนหลายองค์กรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น
ขบวนการสันติภาพ พ.ศ.2493 สหภาพนิสิตนักศึกษา พ.ศ.2499 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่ง
ประเทศไทย พ.ศ.2516-2519 สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย พ.ศ.2535 โดยจะเห็น
ได้ว่ากลุ่มเหล่านี้มาจากองค์กรของนักเรียน นิสิต นักศึกษา จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มา
รวมกัน ซึ่งปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรเอกชนเพิ่มขึ้นอีก ในการเรียกร้องประชาธิปไตย คือ สมพันธ์
ประชาธิปไตย พ.ศ.2535

และทางด้านกลุ่มกรรมการ มีการชุมนุมประท้วงค่าแรงงาน หรือ
การนัดหยุดงานประท้วงซึ่งจะมีองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ สหภาพ
แรงงาน เป็นองค์กรที่จะร่วมกันเรียกร้องให้ประชาชนมาชุมนุมสาธารณะหรือเดินขบวนแสดง
ความคิดเห็นหรือเรียกร้องเรื่องต่าง ๆ ต่อรัฐบาลในด้านแรงงาน

- กลุ่มประชาชนทั่วไป

ประชาชนทั่วไปที่เห็นด้วยกับการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มนิสิตนักศึกษา
และองค์กรเอกชนต่าง ๆ ก็จะเข้าร่วมฟังการเปิดอภิปรายของการชุมนุมสาธารณะ เพื่อจะได้
เข้าใจถึงแนวคิดในการร้องขอความเป็นธรรม การร้องทุกข์ การประท้วงต่อรัฐบาลของกลุ่มผู้นำ

ซึ่งถ้าประชาชนทั่วไปเห็นด้วยก็จะร่วมในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนต่อไป ซึ่งเป็นเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการรับรองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลใด อาชีพใด องค์กรใด ถ้าเป็นประชาชนคนไทยทุกคนมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบได้ ตามที่รัฐธรรมนูญของประเทศไทยได้บัญญัติรับรองไว้

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนในประเทศไทย

ในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนประท้วงในประเทศไทยจะต้องมีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมนุมสาธารณะ คือ กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กรมตำรวจ โดยอยู่ในความดูแลของปลัดกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมตำรวจ ในการสั่งการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาดูแลการชุมนุมสาธารณะให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วน คือ

- ในส่วนภูมิภาค

ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และหัวหน้าตำรวจในจังหวัด ที่จะคอยดูแลรักษาความปลอดภัย หรือเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการจัดการชุมนุมสาธารณะและเดินขบวนในที่ถืองั้นนั้น

- ในส่วนกลาง

ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของปลัดกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมตำรวจ โดยจะมีหัวหน้าสถานีตำรวจท้องที่หนึ่งหรือหลายท้องที่เป็นผู้ดูแลรักษาความปลอดภัยหรือเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขั้นต้น ก่อนจะมีการจัดการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องหรือแสดงความคิดเห็นต่อรัฐบาล

จากการศึกษาถึงความเป็นมาของเสรีภาพในการชุมนุมในภาวะปกติในประเทศไทยจะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องดูแลการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนของไทยคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่คอยอำนวยความสะดวกและดูแลการชุมนุมให้เป็นไปอย่างสงบเรียบร้อย ซึ่งตำรวจจะมีมาตรการในการควบคุมดูแลการชุมนุมสาธารณะ แต่ถ้ามีกรณีเหตุการณ์

ลูกหลานจนถึงขั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณชนจนเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ จะโอนอำนาจรักษาความสงบให้เจ้าหน้าที่ทหารเข้าจัดการปราบปรามการชุมนุมได้อย่างรุนแรง ซึ่งขัดกับหลักสากลที่ให้ตำรวจเท่านั้นในการสลายการชุมนุมอย่างสันติวิธี ถ้าฝ่าฝืนก็จับกุมดำเนินคดีทางอาญาส่งฟ้องต่อศาลยุติธรรมได้

ข. ลักษณะและวิธีการในการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

ประเทศไทยไม่มีการกำหนดขั้นตอนวิธีการในการจัดการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินทาง ไม่มีการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบในการชุมนุม ไม่มีวิธีการในการชุมนุมว่าจะต้องมีการบอกกล่าวหรือขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือไม่ ไม่มีการระบุชื่อ ที่อยู่ อาชีพของผู้นำในการชุมนุม ไม่มีการระบุวัตถุประสงค์ในการจัดการชุมนุม ไม่มีการแจ้งกำหนดเวลา สถานที่ เส้นทางในการชุมนุมหรือการเดินทาง ไม่มีจำนวนผู้ชุมนุมสาธารณะและการเดินทางที่แน่นอน ไม่มีรายชื่อผู้รับผิดชอบในการชุมนุมสาธารณะและเดินทาง

แต่ถ้าประชาชนจะชุมนุมสาธารณะหรือเดินทางก็สามารถชุมนุมได้ทันทีโดยอาจบอกกล่าวแก่เทศบาลท้องถิ่น เขตที่รับผิดชอบหรือสถานีตำรวจที่อยู่ในท้องที่รับผิดชอบเท่านั้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาดูแลรักษาความสงบ หรือจัดการจราจรไม่ให้เกิดการเดินขบวนกีดขวางการจราจรเท่านั้น ถือว่าเป็นการส่งเสริมคุ้มครองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบอย่างเสรี แต่ก็มีผลเสีย คือ เจ้าหน้าที่รัฐสามารถเอาผิดต่อการชุมนุมสาธารณะโดยสงบได้โดยอ้างเหตุผลว่า การชุมนุมจะก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองจึงห้ามชุมนุม ถ้าฝ่าฝืนถือว่าได้ทำผิดกฎหมายอาญามั่วสุมก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง จากการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทยในรูปแบบของกฎหมายชุมนุมสาธารณะ เช่นเดียวกับกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะของประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ เกาหลีใต้ จีน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยไม่มีการกำหนดขั้นตอนในการชุมนุมสาธารณะและการเดินทางซึ่งจะมีผลเสีย คือ ไม่ได้เปิดโอกาสให้มีการชุมนุมอย่างเสรี อย่างถูกต้องตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ จึงควรมีการออกกฎหมายชุมนุมสาธารณะเพื่อวางกฎเกณฑ์ ขั้นตอนในการชุมนุมสาธารณะและการเดินทางให้เหมาะสมกับหลักคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ค. ข้อจำกัดและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบันมีข้อจำกัดอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ข้อจำกัดในลักษณะกว้าง

โดยใช้คำว่า "ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย" "ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย" ซึ่งไม่มีรายละเอียดในการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ แต่เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญของประเทศไทยที่บัญญัติในลักษณะนี้ คือ

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475
มาตรา 14 "ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ใน...การประชุมโดยเปิดเผย..."
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489
มาตรา 14 "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ใน...การประชุมสาธารณะ...ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย"

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าข้อจำกัดในลักษณะกว้างในรัฐธรรมนูญไทย เช่นนี้ ถือว่าไม่มีการคุ้มครองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ ทำให้การชุมนุมจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฉบับอื่น ๆ ทั้งหมด จึงไม่ควรบัญญัติข้อจำกัดในลักษณะนี้ในรัฐธรรมนูญเพราะเท่ากับว่าไม่มีการบัญญัติรับรองเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

2. ข้อจำกัดในลักษณะบัญญัติเฉพาะเจาะจง

โดยมีข้อความว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ จะกระทำได้อีกแต่โดยขบบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในการจัดการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือ

เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก" ซึ่งมีรัฐธรรมนูญของประเทศไทยที่บัญญัติในลักษณะนี้ คือ

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 มาตรา 37
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511 มาตรา 35
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 มาตรา 43
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 มาตรา 36
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2538) มาตรา 42

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าข้อจำกัดในลักษณะ เฉพาะเจาะจงในรัฐธรรมนูญไทยเป็นการคุ้มครองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ แต่ก็มีข้อจำกัดตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เท่านั้น นอกจากนั้นสามารถชุมนุมสาธารณะและเดินขบวนได้ทุกกรณี ซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างพอสมควร

ซึ่งข้อจำกัดของเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบที่บัญญัติเฉพาะเจาะจงไว้ในรัฐธรรมนูญ สามารถแยกออกเป็นกรณี ๆ ได้ดังนี้

- กรณีการชุมนุมสาธารณะ
- กรณีการคุ้มครองความสะอาดของประชาชนซึ่งจะใช้ที่สาธารณะ
- กรณีการรักษาความสงบเรียบร้อยระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม
- กรณีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน
- ประกาศกฎอัยการศึก
- กรณีอื่น ๆ นอกจากที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้
- กรณีการชุมนุมสาธารณะ

ข้อจำกัดของเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบตามรัฐธรรมนูญ จะจำกัดได้ตามกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายดังกล่าว จึง

ถือว่าไม่มีกฎเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ และข้อจำกัด ขทลงโทษเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนในประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนในการใช้กฎหมายฉบับอื่นมาจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบโดยอ้างข้อจำกัดในกรณีอื่นนอกจากที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้

- กรณีคุ้มครองความสะดวกของประชาชนซึ่งจะใช้ที่สาธารณะ

ข้อจำกัดข้อมัญหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ และจะรวมถึงกรณีการใช้เครื่องขยายเสียงในที่สาธารณะด้วย คือ

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อความสะดวกของประชาชนที่จะใช้การจราจรทางบก โดยกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้การจราจรทางบก ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุม คือ ห้ามการเดินขบวนที่มีลักษณะเป็นการกีดขวางการจราจร ห้ามกระทำการใด ๆ ขนทางเดินเท้า หรือท้องถนนที่เป็นการกีดขวางผู้อื่นในการใช้สัญจรไปมาโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ซึ่งการชุมนุมโดยสงบจะต้องเป็นการชุมนุมสาธารณะ และการเดินขบวน โดยไม่กีดขวางการจราจรและมีการขออนุญาตใช้เส้นทางต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรแล้ว จึงเป็นการชุมนุมโดยถูกกฎหมาย

พระราชบัญญัติควบคุมการโฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียง

พ.ศ. 2493

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมการโฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียงให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและเหมาะสม ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีการกำหนดขั้นตอนของผู้ที่จะใช้เครื่องขยายเสียงจะต้องขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่รัฐเสียก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงทำการใช้เครื่องขยายเสียงได้ โดยมีใบอนุญาตกำหนดเวลา สถานที่ ที่จะใช้เครื่องขยายเสียง และถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่า การใช้เสียงนั้นดังก่อให้เกิดความรำคาญแก่ประชาชนทั่วไปก็อาจจะสั่งให้ลดเสียงลงได้ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยตรง เพราะการชุมนุมสาธารณะทุกครั้งจะต้องมีการพูดโดยใช้เครื่องขยายเสียง จึงต้องทำการขออนุญาตต่อรัฐเสียก่อนถ้าไม่ทำการขออนุญาตก็มีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ได้

ซึ่งการประชุมสาธารณะและการเดินขบวนในประเทศไทยแทบทุกครั้ง จะมีการใช้เครื่องขยายเสียงในการชุมนุมประท้วง แต่ไม่มีการขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่รัฐตามขั้นตอนที่กฎหมายฉบับนี้กำหนด ดังนั้น การชุมนุมสาธารณะในประเทศไทยส่วนใหญ่จึงฝ่าฝืนและมีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ในทางปฏิบัติมิได้เคร่งครัดในการเอาผิดต่อผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายฉบับนี้เท่าที่ควร

- กรณีการรักษาความสงบเรียบร้อยระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม

ข้อจำกัดข้อนี้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ในระหว่างที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม ซึ่งจะรวมถึงกรณีที่ประเทศอยู่ในภาวะคับขันหรือมีการก่อวินาศกรรมขึ้นภายในประเทศด้วย คือ

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดอำนาจและหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมในการป้องกันและรักษาความมั่นคงของประเทศทั้งภายในและภายนอกประเทศในภาวะปกติ โดยจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อการรบ การสงคราม การปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ การปราบปรามการก่อกบฏและการก่อจลาจล ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชน คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสามารถกำหนดพื้นที่บริเวณใด เพื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทหารขึ้นเพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะได้ อาทิเช่น อาจจัดตั้งกองกำลังทหารเพื่อปราบปรามการชุมนุมที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ ซึ่งถือเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมที่จะกระทำได้ตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ในทางปฏิบัติไม่นำกฎหมายฉบับนี้มาบังคับใช้

พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้มีการป้องกันภัยโดยฝ่ายพลเรือน ในการป้องกันและบรรเทาอันตรายที่เกิดจากสาธารณภัยต่าง ๆ และการก่อวินาศกรรมที่มุ่งทำลายทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐ โดยจัดให้มีคณะกรรมการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนแห่งชาติ ที่มี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการในการวางแผนการป้องกันภัยต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชน คือ ถ้าการชุมนุมเดินขบวนของประชาชนก่อให้เกิดความปั่นป่วนในบ้านเมือง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐถือเป็นการก่อวินาศกรรมอย่างหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนสามารถเข้ามาจัดการกับการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินขบวนที่ก่อความวุ่นวายได้ตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ในทางปฏิบัติไม่นำกฎหมายฉบับนี้มาบังคับใช้

- กรณีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน

ข้อจำกัดข้อนี้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่ถือเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน คือ

พระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

พ.ศ. 2495

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองในภาวะไม่ปกติที่มีสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นในประเทศ ซึ่งให้อำนาจฝ่ายพลเรือนโดยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะมีอำนาจแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และมีอำนาจที่จะประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมมั่วสุมกัน ณ ที่ใด ๆ ภายในประเทศ ห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด ห้ามทำการโฆษณาหรือพิมพ์เอกสารใด ๆ ที่จะกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ

ในการชุมนุมประท้วงหรือการเดินขบวนครั้งสำคัญในภาวะบ้านเมืองปกติของประเทศไทยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่ผ่านมามากครั้ง จะมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในประเทศไทยทุกครั้ง โดยอ้างว่า ผู้ที่ชุมนุมประท้วงจะก่อการจลาจลก่อให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองสร้างความเสียหายต่อบ้านเมือง จึงประกาศจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนได้ ถ้ายังมีการฝ่าฝืนก็จะมีผลตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินซึ่งเป็นข้อจำกัดของเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ

- กรณีประกาศกฏอัยการศึก

ข้อจำกัดข้อนี้มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการประกาศกฏอัยการศึกที่ถือว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนได้ คือ

พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2457

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และป้องกันภัยที่มาจากภายในหรือภายนอกประเทศในภาวะไม่ปกติ ซึ่งจะมีการประกาศกฏอัยการศึกให้ใช้เฉพาะบางมาตราหรือทุกมาตรา และจะมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศหรือเฉพาะบางส่วนของประเทศก็ได้ เมื่อมีการประกาศใช้กฏอัยการศึกแล้ว ถ้ามีภาวะสงครามหรือการก่อการจลาจลก่อความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เจ้าหน้าที่ทหารจะเข้ามาทำหน้าที่แทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในการระงับปราบปรามการก่อความไม่สงบเรียบร้อย ซึ่งในขณะที่มีการประกาศกฏอัยการศึก เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจมากที่จะจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนได้ คือ ห้ามประชาชนมั่วสุมกันเกินกว่า 5 คนขึ้นไป ห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด

ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีการนำกฏอัยการศึกมาใช้ในการจำกัดเสรีภาพของประชาชนในภาวะบ้านเมืองปกติ ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มาจากการก่อการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 และได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยโดยไม่มีการประกาศยกเลิกกฏอัยการศึก มีการใช้กฏอัยการศึคนานถึง 6 ปี แม้ในภาวะบ้านเมืองปกติ ก็ห้ามการชุมนุมสาธารณะ ห้ามการเดินขบวน ประชาชนถูกจำกัดเสรีภาพทางการเมืองโดยอ้างข้อจำกัดตามที่ได้มีประกาศกฏอัยการศึก ลงวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 * และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2501 * ที่ห้ามมิให้มีการมั่วสุมประชุมกันในทางการเมือง ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนถือว่ามีความผิดลงโทษได้ตามกฏอัยการศึก

* ตราขลอะเอียตในภาคผนวกที่ 2 หน้า 253, 258.

- กรณีอื่น ๆ นอกจากที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

- กรณีเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองบางช่วงที่รัฐบาลอ้างเหตุป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์มาจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ

พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยและความมั่นคงของประเทศชาติและประชาชน โดยถือว่าบุคคลใดจะทำการล้มเลิกสถาบันพระมหากษัตริย์และระบอบประชาธิปไตย หรือจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือมีการยุ้งให้เกิดความเกลียดชังระหว่างประชาชนด้วยกัน ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ แต่ในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนของประชาชนบางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะอ้างเหตุว่าการชุมนุมประท้วงและการเดินขบวนเป็นการยุ้งให้เกิดความแตกแยกของประชาชน ถือว่ากลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงและเดินขบวนนั้นเป็นพวกคอมมิวนิสต์สามารถจับกุมได้ทันที ซึ่งจะถูกจับกุมโดยถือว่ามีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้

ในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนของประชาชนชาวไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 จนถึง พ.ศ. 2519 โดยเฉพาะกรณีการชุมนุม 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เจ้าหน้าที่ของรัฐจะอ้างกฎหมายฉบับนี้ว่า การชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนของกลุ่มนิสิตนักศึกษา ประชาชนทุกครั้งก่อให้เกิดความแตกแยกของประชาชน และจะนำระบบคอมมิวนิสต์เข้ามาใช้ในประเทศไทย พวกที่ชุมนุมประท้วงเป็นพวกนิสิตนักศึกษาที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์จึงผิดกฎหมายฉบับนี้จึงห้ามชุมนุมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น

- กรณีเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

รัฐจะอ้างเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเพื่อเข้ามาจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบได้ในกรณีพิเศษ และในกรณีรักษาความสงบเรียบร้อยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ

พระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน

ประเทศ พ.ศ. 2519

กฎหมายฉบับนี้บัญญัติขึ้นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศในภาวะปกติให้มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว โดยให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ที่มีอำนาจสั่งใช้กำลังทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ ข้าราชการฝ่ายพลเรือนเพื่อเข้าควบคุมความสงบเรียบร้อยของประเทศได้อย่างรวดเร็ว และมีคำสั่งห้ามประชาชนชุมนุมทางการเมือง ห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานได้

ซึ่งต่อมาหลังเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ได้มีการเรียกร้องให้ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เพราะถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้แสวงหาอำนาจของกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น และนำมาใช้ในเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 จนก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง ในปี พ.ศ. 2536 จึงมี "พระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2536" โดยมีเหตุผลคือ พระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 เป็นกฎหมายพิเศษที่ใช้รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ในช่วงสถานการณ์บ้านเมืองขณะหนึ่งเท่านั้นแต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว จึงสมควรยกเลิกกฎหมายฉบับนี้

ประมวลกฎหมายอาญา

สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบอาจมีความเกี่ยวพันถึงความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาได้ คือ

- ความผิดฐานบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ คือ การก่อให้เกิดการปั่นป่วนก่อความกระต้างกระเดื่องในกลุ่มประชาชนถึงขนาดก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง (มาตรา 116)
- ความผิดฐานยุยงให้ร่วมกันหยุดงาน ในกรณีประท้วงเรื่องข้อพิพาทแรงงาน อาจมีการยุยงให้เกิดการหยุดงานไม่ทำงานของกลุ่มแรงงาน จนทำให้กระทบถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ (มาตรา 117)
- ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน ซึ่งได้กระทำตามหน้าที่ตาม

กฎหมายในกรณีการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนประท้วงจะมีเจ้าพนักงานเข้ามาดูแลความสงบเรียบร้อย อาจมีการพุดจาดูหมิ่นเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ (มาตรา 136)

- ความผิดฐานมั่วสุม คือ การชุมนุมมั่วสุมตั้งแต่สิบคนขึ้นไป โดยจะทำการใดให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง และถ้าเจ้าพนักงานสั่งให้เลิกมั่วสุมแล้วไม่เลิกก็ถือว่ามีความผิดตามกฎหมายนี้ (มาตรา 215, 216)

- ความผิดฐานก่ออันตรายแก่สัญญาณจราจรทางบก ในการชุมนุมที่ก่อการจลาจลมีการทำลายสัญญาณจราจรก็จะถือว่ามีความผิดตามกฎหมายนี้ (มาตรา 231)

- ความผิดฐานหมิ่นประมาท โดยใส่ความต่อบุคคลอื่นหรือโดยการทำเอกสารโปสเตอร์และสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น (มาตรา 326, 328)

- ความผิดฐานกีดขวางทางสาธารณะ ซึ่งการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนอาจเป็นอุปสรรคต่อความสะดวกของประชาชนในการจราจรทางบก จึงมีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ (มาตรา 385)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าถ้าการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินขบวนทำให้เกิดความวุ่นวายหรือความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมืองก็จะมีผลผิดแล้วตามที่กฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ คือ ฐานบ่อนทำลายความสงบภายในประเทศ ฐานยุยงให้หยุดงานของผู้ใช้แรงงาน ฐานมั่วสุมตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง ฐานกีดขวางทางสาธารณะ ดังนั้นการชุมนุมโดยสงบอย่างถูกต้องตามกฎหมายจึงไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองโดยเฉพาะ แต่จะมีการบัญญัติถึงการชุมนุมโดยผิดกฎหมายที่จะมีโทษตามกฎหมายอาญาเท่านั้น

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติของประเทศไทย

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา เสรีภาพของประชาชนในระยะแรกมีน้อยมาก จนกระทั่งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ที่ถือว่าเป็นยุคประชาธิปไตยเบ่งบานมีการปกครองที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างมาก จนต่อมาทำให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่มีการรัฐประหารยึดอำนาจทำให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติหยุดชะงักไปอีกช่วงจนถึงสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ที่ให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบแต่พอควร จึงทำให้สถานการณ์ทางการเมืองไทยมีเสรีภาพมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่รัฐบาลใช้กำลังทหารและอาวุธเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมโดยสงบอย่างรุนแรง ถือว่าเป็นการละเมิดหลักการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

ซึ่งในทางปฏิบัติในข้อกฎหมายและในการบริหารประเทศอำนาจรัฐยังคงอยู่เหนือเสรีภาพของประชาชน เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบจะมีได้ต่อเมื่อไม่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ ซึ่งรัฐบาลเผด็จการจะอ้างเรื่องความไม่สงบเรียบร้อยของประเทศเป็นเหตุผลเพื่อเข้าจัดการกับกลุ่มผู้ชุมนุมคัดค้านจนก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงหลายครั้ง จึงเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติการใช้อำนาจรัฐและข้อกฎหมายที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของประชาชนในการชุมนุมโดยสงบควรมีการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ในปัจจุบัน

จากการศึกษาผู้เขียนจึงเห็นปัญหาเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติ ดังนี้

ก. ปัญหาข้อกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติ

ประเทศไทยมีกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบหลายฉบับซ้ำซ้อนกัน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับกฎอัยการศึก กฎหมายเกี่ยวกับสถานการณ์ฉุกเฉินและกฎหมายเกี่ยวกับผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรทางบก กฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบราชการ กระทรวงกลาโหม

กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการใช้เครื่องขยายเสียง กฎหมายอาญา โดยเจตนาารมณ์ของกฎหมายเหล่านี้ คือ การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง การรักษาความมั่นคงของประเทศ ซึ่งมีส่วนในการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของประชาชนให้มีหลักเกณฑ์เดียวกันไม่ซ้ำซ้อน เพื่อเป็นการส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ และเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบให้ได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ และมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจนในการจัดการชุมนุมว่าต้องมีวิธีการอย่างไร มีข้อห้ามอย่างไรในการชุมนุมของประชาชนโดยต้องยึดหลักการ คือ การให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนต้องสอดคล้องกับหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ซึ่งขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะโดยเฉพาะ จึงนำหลักการของกฎหมายหลายฉบับมาใช้บังคับในการชุมนุมสาธารณะ ทำให้เกิดการใช้กฎหมายซ้ำซ้อนกันเป็นผลเสียต่อเสรีภาพของประชาชน จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ล้วนมีกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะโดยเฉพาะซึ่งมีหลักเกณฑ์ คือ การชุมนุมสาธารณะจะต้องมีการขอกกล่าวให้ทราบ หรือขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่รัฐล่วงหน้า เพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐไปคอยอำนวยความสะดวก และดูแลความสงบเรียบร้อยของการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน ซึ่งต้องระบุวัตถุประสงค์ วัน เวลา สถานที่ชุมนุม ชื่อ ที่อยู่ อาชีพของผู้รับผิดชอบในการจัดการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินขบวน ถ้าเหตุการณ์ในการชุมนุมก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจสั่งให้ยุติการชุมนุมสาธารณะได้ โดยผู้จัดการชุมนุมสาธารณะต้องรับผิดชอบในการสลายการชุมนุม ซึ่งถ้าผู้จัดการชุมนุมและผู้ร่วมชุมนุมฝ่าฝืนคำสั่งก็จะมีคามผิดตามกฎหมายชุมนุมสาธารณะ และกฎหมายอาญา โดยมีบทลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม ให้ศาลยุติธรรมตัดสินลงโทษผู้ทำผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะและกฎหมายอาญาในความผิดฐานก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ฐานก่อการจลาจลก่อความวุ่นวายในบ้านเมืองได้

ข. ปัญหาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายกรณีการชุมนุมโดยสงบ
ในภาวะปกติ

การให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่สามารถจำกัดเสรีภาพของประชาชนได้นั้นมีมากเกินไป เนื่องจากกฎหมายมิได้บัญญัติขอบเขตการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองในการปฏิบัติต่อประชาชนที่มาชุมนุมเอาไว้ จึงก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญ คือ

(1) การใช้อำนาจเกินขอบเขตของเจ้าหน้าที่รัฐในภาวะปกติ

กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไม่มีขอบเขต ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 และพระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐอย่างกว้างขวางในการดำเนินการเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ และรักษาความมั่นคงของชาติ โดยไม่มีมาตรการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบจนก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงในการปะทะกันของเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนผู้ชุมนุมเดินขบวนในการสลายการชุมนุมจนเกิดเหตุการณ์นองเลือดที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อาวุธยิงประชาชนที่มาชุมนุมโดยสงบ จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และเหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่ผ่านมา

(2) การไม่มีมาตรการควบคุมเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใช้อำนาจในภาวะปกติ

เมื่อเกิดการชุมนุมประท้วงหรือการเดินขบวนขึ้น ฝ่ายปกครองใช้อำนาจด้วยการประกาศใช้กฎอัยการศึก ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน การประกาศดังกล่าวให้อำนาจฝ่ายปกครองที่จะจัดการอย่างเด็ดขาดต่อการชุมนุมสาธารณะ และการเดินขบวนได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีมาตรการในการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง ดังตัวอย่างเช่น มาตรา 6 พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 "ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทศ การระงับปราบปรามหรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร" ที่ถือว่าเป็นการให้อำนาจพิเศษแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่จะทำการใด ๆ ได้

เพื่อการระงับปราบปรามการชุมนุมสาธารณะหรือการเดินขบวนเพื่อให้เกิดความสงบ ซึ่งกฎหมายต่างประเทศได้มีการกำหนดมาตรการควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในกรณีจำเป็นเร่งด่วนได้ แต่หลังจากนั้นต้องขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรีหรือต่อรัฐสภาทันทีที่สั่งการหรือกระทำการใด ๆ ต่อประชาชนที่ชุมนุมโดยสงบ เพื่อให้คณะรัฐมนตรีหรือรัฐสภาเป็นผู้รับรองเห็นชอบการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้ทำไป ซึ่งกระทบต่อเสรีภาพของประชาชนแต่เป็นการคุ้มครองรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ โดยให้สถาบันที่มาจากผู้แทนของประชาชนรับรองเห็นชอบอีกชั้นตอนหนึ่ง เพื่อเป็นมาตรการควบคุมเจ้าหน้าที่รัฐ กฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมของประเทศไทย ยังไม่มีมาตรการควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำต่อประชาชน จึงมีการกระทำเกินขอบเขตที่ถือว่าเป็นการละเมิดเสรีภาพของประชาชนและละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐต่อเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงเดินขบวนในประเทศไทย

(3) การไม่มีการจำกัดเวลาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในภาวะปกติ

กฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบที่จะมาจำกัดเสรีภาพของประชาชนของประเทศไทยไม่มีการกำหนดระยะเวลาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 และพระราชบัญญัติผู้อำนวยความสะดวกการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 ที่ยกเลิกไปแล้วในปี พ.ศ. 2536 ไม่มีการกำหนดระยะเวลาใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการประกาศกฎอัยการศึก ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินว่ามีระยะเวลาเท่าใดในการจำกัดเสรีภาพของประชาชน ซึ่งกฎหมายของต่างประเทศ คือ รัฐบัญญัติว่าด้วยสถานการณ์ฉุกเฉิน ค.ศ. 1955 ของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 3 "การขยายระยะเวลาประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินออกไปเกิน 12 วัน ต้องมีการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินด้วย" ประเทศไทยมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกและประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่ไม่มีการจำกัดเวลาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผลจึงมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกเป็นเวลานานหลายครั้ง และมีถึง 6 ปีในช่วงของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ถือว่าเป็นยุคเผด็จการนิยมที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนโดยใช้กฎหมายพิเศษ คือ กฎอัยการศึกและพระราชบัญญัติสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นข้ออ้างในการลดทอนเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวไม่มีการกำหนดระยะเวลาใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่

รัฐต่อประชาชน จึงเป็นช่องว่างของผู้ใช้อำนาจรัฐที่เป็นเผด็จการกระทบต่อเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบของประชาชน จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวเกี่ยวกับกำหนดระยะเวลาในการใช้อำนาจพิเศษดังกล่าว

(4) การไม่กำหนดขั้นตอนการควบคุมการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติ

ประเทศไทยไม่มีกฎหมายชุมนุมสาธารณะที่กำหนดขั้นตอนในการชุมนุมสาธารณะของประชาชนจึงมีปัญหที่เกิดขึ้น คือ ไม่มีขั้นตอนในการควบคุมและสลายการชุมนุมของประชาชนอย่างสงบ ฝ่ายปกครองจึงใช้กำลังเข้าปราบปรามก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง โดยการใช้กฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบมาควบคุมจนก่อให้เกิดการจำกัดเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่าการให้เสรีภาพในการชุมนุมแก่ประชาชน จึงควรมีกฎหมายชุมนุมสาธารณะของประเทศไทยขึ้นใช้เฉพาะโดยมีหลักการที่ให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประชาชนต้องสอดคล้องกับหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยในกฎหมายชุมนุมสาธารณะจะต้องมีขั้นตอนในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน มีการกำหนดรายละเอียดลงในกฎหมาย มีการกำหนดขั้นตอนในการควบคุมดูแลการชุมนุมสาธารณะ มีการกำหนดขั้นตอนวิธีการในการสลายการชุมนุมประท้วง มีบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายชุมนุมสาธารณะที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยมีความผิดตามกฎหมายการชุมนุมสาธารณะ และกฎหมายอาญา โดยให้เจ้าหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมดำเนินคดีแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนขั้นตอนในการชุมนุมสาธารณะ หรือผู้ที่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมืองตามที่กฎหมายชุมนุมสาธารณะบัญญัติไว้

ค. ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทยในภาวะปกติ

การละเมิดสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน คือ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้กำลังอย่างรุนแรงในการสลายการชุมนุมประท้วงในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 และเหตุการณ์อื่น ๆ เช่น การชุมนุมประท้วงของชาวบ้านป่าดงใหญ่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ใช้ความ

รุนแรงมีการทำร้ายร่างกายผู้ชุมนุมประท้วงที่ไม่ยอมเลิกการชุมนุมในขั้นรุนแรงจนทำให้บาดเจ็บถึงตาย ซึ่งขัดต่อหลักกฎหมายสากลของสหประชาชาติในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

โดยถือว่าเจ้าหน้าที่รัฐได้ทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนชาวไทยแล้วในเรื่องการสลายการชุมนุมอย่างรุนแรง เพราะประเทศไทยไม่มีการกำหนดวิธีการขั้นตอนในการสลายการชุมนุมจากขั้นเบาจนถึงขั้นเด็ดขาดของเจ้าหน้าที่รัฐแต่กลับใช้กำลังทำร้ายร่างกายถึงตายต่อผู้ชุมนุมสาธารณะ ทั้งที่เริ่มต้นเป็นการชุมนุมโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่ต่อมามีคำสั่งให้เลิกชุมนุมแต่ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าหน้าที่รัฐจึงเข้าทำการสลายการชุมนุมโดยถือว่าผิดกฎหมาย จึงควรทำการจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายของบ้านเมือง

การกระทำดังกล่าวที่ผ่านมาของรัฐบาลไทย จึงถือเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนในการชุมนุมโดยสงบของประชาชน ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติจะมีมาตรการในการเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยได้ ถ้าประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 แล้ว ถ้ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่นนี้อีก สหประชาชาติก็จะมีมาตรการสากลประณามการกระทำของรัฐบาลไทยต่อสมาชิกใหญ่สหประชาชาติเป็นการลงโทษ หรือมีการประท้วงการกระทำของรัฐบาลไทย โดยขอความร่วมมือต่อนานาประเทศในการใช้มาตรการตอบโต้ทางเศรษฐกิจลงคมต่อรัฐบาลไทยที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในการสลายการชุมนุมของประชาชน ดังเช่นที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศเกาหลีใต้ และประเทศอินเดีย เคยได้รับการประณามและมาตรการตอบโต้จากการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากสหประชาชาติมาแล้ว

ดังนั้น การที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 จึงเป็นผลดีต่อประชาชนชาวไทยในการที่รัฐบาลไทยจะต้องปฏิบัติตามพันธสัญญาของกฎหมายระหว่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและจะไม่ทำการใด ๆ ที่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเป็นการเปิดโอกาสให้หลักกฎหมายระหว่างประเทศสากลเข้ามามีคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนไทยอีกชั้นหนึ่งนอกจากรัฐธรรมนูญไทยที่บัญญัติรับรองไว้

4.5 บทสรุปเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะปกติในประเทศไทย

เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของประเทศไทย แต่เดิมไม่มีการส่งเสริมเสรีภาพของประชาชนเท่าที่ควร ต่อมาได้เรียนรู้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น จึงทำให้มีการชุมนุมเรียกร้องการเดินขบวนของประชาชนเพื่อแสดงความคิดเห็นและการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ต่อรัฐบาลมีเป็นจำนวนมากขึ้น โดยมีกลุ่มนิสิตนักศึกษา นักการเมือง องค์กรเอกชน เป็นผู้นำในการใช้เสรีภาพในการชุมนุมเพื่อรวมกลุ่มกันเรียกร้องให้รัฐบาลเห็นถึงความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ตามระบอบประชาธิปไตย

และมีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เหตุการณ์ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และเหตุการณ์ชุมนุมอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจเข้าต่อสู้กันของทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐบาลกับประชาชนที่ทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง ซึ่งมาจากการไม่เข้าใจถึงเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบที่แท้จริงจึงก่อให้เกิดการจลาจล โดยฝ่ายรัฐบาลได้ใช้อำนาจอาวุธเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมประท้วงโดยอาศัยกฎหมายที่มีอยู่ในการสั่งการ คือ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 พระราชบัญญัติผู้อำนวยความสะดวกการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 ในการเข้าระงับปราบปรามการชุมนุมประท้วงจนก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบในภาวะบ้านเมืองปกติของประเทศไทย ประชาชนมีเสรีภาพในการชุมนุมตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ แต่ก็มีกฎหมายตามข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญที่จำกัดเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนได้ ซึ่งกฎหมายเหล่านั้นยังมีช่องว่างที่ทำให้มีการใช้อำนาจเกินสมควรจนอาจกระทบต่อเสรีภาพของประชาชน จึงควรทำการปรับปรุงแก้ไขช่องว่างของกฎหมายเหล่านั้นและควรมีการออกกฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์ขั้นตอนวิธีการข้อจำกัดและบทลงโทษเฉพาะในการชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวน เพื่อเป็นการส่งเสริมเสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนในประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป